

Adam Skreczko

Wkład kardynała Stefana Wyszyńskiego w organizację duszpasterstwa kobiet w Polsce

Studia Prymasowskie 4, 239-251

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ADAM SKRECZKO

WKŁAD KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W ORGANIZACJĘ DUSZPASTERSTWA KOBIEC W POLSCE

Duszpasterstwo kobiet, jak podaje *Leksykon teologii pastoralnej*, jest to „zorganizowana opieka duszpasterska wobec kobiet, mająca na celu ich religijną formację jako kobiety, żony i matki, pogłębienie zrozumienia i zaakceptowania powołania życiowego i wpływających z niego zadań, osobowego związku z Bogiem i Kościołem”¹.

Kościół katolicki w swoich dziejach w różnej formie przejawiał troskę o kobiety². Wielką troskę duszpasterską o kobietę przejawiał Jan Paweł II³. Troska ta kształtowała się pośród różnych doświadczeń naszego Narodu u boku kardynała Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Tysiąclecia. On to, działając wraz z całym Episkopatem Polski, przyczynił się do powstania systematycznego duszpasterstwa kobiet w naszym kraju. Opracowanie ma na celu ukazanie wkładu Prymasa Tysiąclecia w to dzieło na tle podejmowanych działań całego Kościoła katolickiego w Polsce.

1. POCZĄTKI DUSZPASTERSTWA KOBIEC

Duszpasterstwo kobiet w Polsce powstało po II wojnie światowej głównie jako owoc Wielkiej Nowenny i Ślubów Narodu (1956), w których zostało złożone przyrzeczenie Matce Bożej strzeżenia m.in. godności kobiety i każdego ludzkiego życia. Warto podkreślić, że nowenna lat milenijnych była przedsięwzięciem nowatorskim, w którym na uwagę zasługiwały m.in. jej staranne opracowanie i realizacja, mobilizacja do udziału w nim rzesz wiernych, wprowa-

¹ M. Straszewicz, *Kobiet duszpasterstwo*, w: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 380.

² Por. E. Adamiak, *Kobieta w tradycji Kościoła rzymskokatolickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 97(2005), nr 576, s. 306-314; R. Szymdyki, *Kobieta w świetle wypowiedzi Nauczycielskiego Urzędu Kościoła*, „Ateneum Kapłańskie” 80(1988), nr 474, s. 194-207.

³ Jan Paweł II poświęcił problematyce chrześcijańskiej wizji kobiety i jej miejsca w tajemnicy stworzenia i zbawienia cykl katechez środowych: *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich* (Citta del Vaticano 1980) oraz List apostołski *Muglieris dignitatem* (15.08.1988, z okazji Roku Maryjnego) i *List do kobiet* (29.06.1995, z okazji Roku Kobiet).

dzenie nowych form duszpasterstwa oraz staranie o ożywienie już istniejących⁴.

Wprawdzie już przed II wojną światową w ramach Akcji Katolickiej bardzo aktywnie działał pion kobiet, ale po wojnie nie można już było wznowić Akcji. Działania Kościoła na rzecz kobiet miały wówczas charakter pośredni, kiedy w ramach duszpasterstwa ogólnego poruszane były okazjonalnie wątki kobiece lub charakter bezpośredni, kiedy w sposób otwarty i systematyczny zajmowano się problematyką kobiecą. Duszpasterskie wsparcie kobiet odbywało się zatem głównie przez przepowiadanie homilijne i inne formy nauczania. Kobietom urządzano specjalne nabożeństwa i głoszone nauki stanowe⁵.

Powołanie duszpasterstwa kobiet było „szczególnie potrzebne wobec działań władz państwowych i propagandy komunistycznej, odbierających kobietom ich tożsamość osobową i chrześcijańską przez np. zmuszanie do ciężkich prac fizycznych, rzekome zrównanie w prawach z mężczyznami, uchwalenie w 1956 roku ustawy legalizującej aborcję”⁶.

Duszpasterstwo Kobiet powołała Konferencja Episkopatu Polski – na wniosek Prymasa Polski – sługi Bożego kard. Stefana Wyszyńskiego. Pierwszym krajowym duszpasterzem kobiet został powołany w 1957 roku przez Episkopat ks. Aleksander Woźny⁷.

Kolejnym ważnym krokiem w organizacji tego duszpasterstwa było powołanie specjalnej podkomisji w Episkopacie. Podkomisję Episkopatu ds. Duszpasterstwa Kobiet powołano w 1967 roku w odpowiedzi na apel wystosowany w 1965 roku na zakończenie Soboru Watykańskiego II. Składała się ona z diecezjalnych referentów duszpasterstwa kobiet i 10 kobiet; jej przewodniczącymi był bp Ignacy Tokarczuk, a sekretarzem Janina Michalska⁸.

2. ROZWÓJ DUSZPASTERSTWA KOBIEC

Duszpasterstwo kobiet u swoich początków, było traktowane przez biskupów polskich, jak też całe duchowieństwo, jako sprawa ważna. W oficjalnych wypo-

⁴ Por. B. Noszczak, *Obchody Milenium chrztu Polski w latach 1956-1966/1967*, <http://www.ipn.gov.pl/wai.php?serwis=pl&dzial=82&id=4447&pocz=2> (3.01.2010).

⁵ *Duszpasterstwo polskie*, http://www.aydam.org/serwis/historia_kosciola/hkk_t4_cz_1_rozdzial_15.htm (3.01.2010); por. J. Piskorz, *Duszpasterstwo kobiet w świetle psychologii*, „Ateneum Kapłańskie” 41(1949), nr 279, s. 355-363; „Ateneum Kapłańskie” 42(1950), nr 281, s. 47-55.

⁶ *Tamże*. Por. B. i S. Lachowscy, L. Dyczewski, *Sytuacja kobiety w polskim społeczeństwie*, „Ateneum Kapłańskie” 80(1988), nr 474, s. 219-257.

⁷ Por. M. Straszewicz, *Kobiet duszpasterstwo*, w: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, s. 380.

⁸ Por. <http://www.katolik.pl/index1.php?st=news&id=1254> (3.01.2010).

wiedziach biskupów często można spotkać przesłania do polskich kobiet. Była to swego rodzaju katecheza permanentna. Oto dla przykładu słowa bpa Bolesława Kominka wypowiedziane w kazaniu do wiernych Wrocławia w 1959 roku: „Wartością wychowawczą niezwykle doniosłą, jest poszanowanie kobiety, czystość i skromność matki, która wyda z siebie nowe pokolenie zdrowe i czyste, będące zadatkiem zdrowej i czystej przyszłości Narodu”⁹.

Wielu biskupów mianowało specjalnych referentów do spraw duszpasterstwa kobiet czy też młodzieży żeńskiej. Odbywali oni co pewien czas swoje zjazdy. Na takich zjazdach głoszone były referaty dotyczące życia małżeńskiego i rodzinnego. Na zjeździe referentów duszpasterstwa młodzieży żeńskiej w Oliwie 4 lipca 1961 roku, w Roku Rodziny, bp Edmund Nowicki wygłosił referat: *O wspólnej modlitwie małżonków i rodziny*¹⁰. Biskup w swoim referacie przedstawił dobrodziejstwa oraz trudności wspólnej modlitwy tak małżonków, jak też całej rodziny. Jakże wymowne są jego słowa z końcowej części referatu: „Rodzina jest ludzkim fundamentem Kościoła, a my jesteśmy jej pasterzami. Może ktoś ze słuchaczy wyłożonych sugestii o modlitwie małżeńskiej i rodzinnej zarzuci, że one «u nas» nie dadzą się urzeczywistnić. (...) Jeżeli nie wszystko, co sugerowaliśmy, będzie można od razu wszędzie zrealizować, to z pewnością, co na razie wydaje się utopią, okaże się stopniowo wykonalne i stanie się tradycją rodzinną, jeżeli się nad stworzeniem jej pracowało umiejętnie, wytrwale a nade wszystko z pomocą łaski Bożej. To, że żniwo wydaje się dalekie, nie upoważnia do zaniechania uprawy i zasiewów”¹¹.

Jedną z form pracy duszpasterstwa kobiet w początkowej fazie istnienia było coroczne organizowanie ogólnopolskich pielgrzymek kobiet na Jasną Górę. W instrukcji wydanej przez Episkopat Polski na III rok Wielkiej Nowenny znajdujemy takie oto słowa odnoszące się do tej pielgrzymki: „Proponuje się pielgrzymkę przedstawicielek kobiet z poszczególnych parafii na Jasną Górę dnia 13 IX 1959 roku. Będzie to wezwanie kobiet do apostołstwa przez Ks. Prymasa z wałów Jasnej Góry. Delegatki wybiera Ks. Proboszcz. Wspólna pielgrzymka pomoże poznać się między sobą i wspólnie przemyśleć swoje zadania”¹².

⁹ B. Kominek, *Do ludu Wrocławia*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”, 14(1959), nr 12, s. 627.

¹⁰ A. Pawłowski, *Przemówienie o wspólnej modlitwie małżonków i rodziny*, „Miesięcznik Diecezjalny Gdański” (1961), nr 10-11, s. 428-457.

¹¹ *Tamże*, s. 456-457.

¹² *Instrukcja Pomocnicza do programu pracy duszpasterskiej w III roku Wielkiej Nowenny – „Roku życia” 3 V 1959-3 V 1960*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 33(1959), nr 5, s. 113-114.

Podczas jednej z takich ogólnopolskich pielgrzymek kobiet na Jasną Górę, dnia 15 września 1957 roku, rozpoczęła się Krucjata¹³ Kobiet Polskich o wypełnienie Jasnogórskich Ślubów Narodu i godne przygotowanie do Millennium¹⁴. Ogólnopolskiej pielgrzymce kobiet przewodniczył i przemówił do zebranych kard. Wyszyński.

W zachęcie ks. Stanisława Czyżewskiego, kanclerza Kurii Arcybiskupiej w Białymstoku, przesłanej do wszystkich parafii archidiecezji, znajdujemy słowa: „Kobiety maryjnego narodu polskiego powołane są w szczególny sposób do wierności swej Matce i Królowej, którą Bóg wybrał na wspaniałe i potężne Narzędzie w dziele odkupienia. W dziejach narodu polskiego, w jego walce o wiarę i wierność Bogu mieliśmy pomoc nieustanną i przedziwną w Dziewicy – Matce Syna Bożego – Jasnogórskiej *Virgo Auxiliatrix*. Dlatego kobiety polskie muszą być potężną pomocą narodu w dążeniu do Boga, jeśli nie chcą sprzeniewierzyć się najlepszym tradycjom polskim. Maryja wzywa swe córki – wszystkie kobiety i dziewczęta do wielkiego dzieła pomocy w realizacji Jasnogórskich Ślubów i odrodzenia przez nie narodu. Kobieta Polska musi przewyciężyć w sobie Ewę, a powtórzyć Maryję. Musi więc oddać się Matce Bożej całkowicie, zrealizować ideał i wzór maryjnego życia. Zobowiązanie Ślubów: «Królowo Polski, przyrzekamy bronić godności kobiety» jest punktem wyjścia pracy z kobietami”¹⁵.

Krucjata Kobiet stała się ważnym elementem duszpasterstwa kobiet. Krucjatą w diecezji opiekował się zwykle ksiądz referent duszpasterstwa łącznie z referentem maryjnym. Na tę Krucjatę składał się apostołat modlitwy oraz pracy nad wykonaniem haseł poszczególnych lat Wielkiej Nowenny „w rodzinach, w zawodzie, w społecznościach niewiast itd., wszędzie, dokąd może sięgnąć wpływ kobiety. (...) Chodzi o apostołowanie kobiet przez wprowadzenie w życie Ślubowań Jasnogórskich Narodu i wyprowadzenie kobiety polskiej z kryzysu religijno-moralnego”¹⁶. Według zaleceń kurialnych, praca kapłańska z tą Krucjatą w ciągu roku duszpasterskiego miała polegać na spotkaniach z kobietami po Mszach świętych, w święta maryjne oraz wybrane niedziele. Na tych spotkaniach należało wygłosić krótką konferencję i pomodlić się w określonych intencjach.

¹³ *Krucjata* — to „wyraz znany nam z historii z okresu wypraw krzyżowych w obronie Grobu Świętego”. *Duszpasterstwo stanowe kobiet. Katecheza na wrzesień 1957*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”, 12(1957), nr 3, s. 22.

¹⁴ *Tamże*, s. 21-24.

¹⁵ Kuria Arcybiskupia w Białymstoku, *Do przewielebnego duszpasterza*, mps, Archiwum Archidiecezji Białostockiej (dalej AAB), Teczka Duszpasterstwo Ogólne.

¹⁶ Kuria Arcybiskupia w Białymstoku, *Pismo do księży proboszczów*, mps, AAB, Teczka Duszpasterstwo Ogólne.

Specjalnym zadaniem apostołstwa kobiet była ich rola w dziele wychowania. Oto słowa bpa Michała Bleharczyka: „By naród polski zachował bezcenny skarb wiary świętej i dalej wypełniał swą historyczną misję, potrzeba mu w pierwszym rzędzie wychowawczej – apostołskiej pracy matek”¹⁷. Matki były wychowawczyniami kandydatów do stanu duchownego, a szczególnie do kapłaństwa. Biskupi polscy w okresie Wielkiej Nowenny raz po raz o tym nauczali w swoich listach pasterskich czy kazaniach. Biskup Karol Pękała w swoim orędziu na niedzielę kapłańską w 1959 roku tak zwrócił się do matek: „dziś jest święto Macierzyństwa matek katolickich. Być matką – wielka to godność niewiasty katolickiej, ale być matką kapłana – co za godność i radość serca macierzyńskiego – słodka nagroda już tu na ziemi za trudy i ofiary macierzyństwa i wychowania. Dzisiejsze święto ma obudzić w sercach niewiast katolickich macierzyńską troskliwość o dobro duchowe bliźnich, ma obudzić nowe energie twórcze i apostołskie na dalszą pracę w rodzinie (...) by swoje apostołstwo w rodzinie i środowisku przejawiały również i gorącym poparciem dzieła wychowania kandydatów do kapłaństwa”¹⁸.

Apostolstwo kobiet współpracowało z innymi stanami. W instrukcji w sprawie Nowenny z 1959 roku znajdujemy prośbę do innych typów duszpasterstwa o „przygotowanie prelegentów dla mężczyzn; pracowników lecznictwa (lekarzy, położnych, pielęgniarek, psychologów) o udzielanie porad z zakresu życia rodzinnego w parafiach, pouczanie matek młodych, pomoc i opiekę nad matką brzemienną i nieślubną; podsuwanie dziewczętom zadań apostołskich, takich jak np. zajęcie się dziećmi w rodzinach wielodzietnych, chorymi, szcieniem wyprawk niemowlęcych itp.”¹⁹.

Dla dziewcząt i kobiet skupionych w grupach apostołskich na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych organizowane były corocznie specjalne tridua. Triduum Apostołstwa Dziewcząt związane było ze świętem patronalnym Apostołstwa Dziewcząt przypadającym 8 grudnia, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia. Miało ono powiązać polskie dziewczęta katolickie z wypełnieniem Ślubowań Jasnogórskich w poszczególnych latach, a szczególnie z zadaniami wyznaczonymi w kolejnym roku Wielkiej Nowenny. W 1958 roku znajdujemy zachętę przesłaną do parafii z Kurii w Białymstoku, aby „każda dziewczyna odnowiła lub umocniła stan łaski w spowiedzi i Komunii św. Owocem Triduum, które obejmie dziewczęta od 15 roku życia będzie wdzięk, płynący z czystej

¹⁷ M. Bleharczyk, *Przemówienie Ks. Biskupa M. Bleharczyka, które miało być wygłoszone w Rzymie*, „Currenda” 115(1965), nr 11-12, s. 266.

¹⁸ K. Pękała, *Orędzie na niedzielę kapłańską 11 X 1959 r.*, „Currenda” 109(1959), nr 9-10, s. 453.

¹⁹ *Instrukcja Pomocnicza do programu pracy duszpasterskiej w III roku Wielkiej Nowenny – „Roku życia” 3 V 1959-3 V 1960*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 33(1959), nr 5, s. 114.

duszy i dobrego dla bliźnich serca²⁰. W tematach konferencji zalecanych do przeprowadzenia podczas Triduum znaleźć można wiele zagadnień dotyczących małżeństwa i rodziny. Dla przykładu w zaleceniach z 1962 roku znajdujemy następujące tematy: *Macierzyństwo NMP i powołanie macierzyńskie dziewcząt; Gwarancja szczęścia w małżeństwie to wszechstronne do niego przygotowanie w oparciu o naukę Kościoła*²¹.

Także Apostolstwo Kobiet przeżywało każdego roku swoje triduum. Było ono najczęściej powiązane z uroczystością Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny. W archidiecezji wrocławskiej w 1958 roku było ono zorganizowane na koniec Tygodnia Miłosierdzia (5 X-12 X)²². W czasie tego triduum ks. dr Gawlik wygłosił konferencję przedstawiającą fundamentalne zadania kobiety katolickiej we współczesnym świecie, a w szczególności w życiu naszego Narodu. Kobiety katolickie złożyły wówczas akt gotowości ofiarnej służby Bogu, Kościołowi i Narodowi²³. W 1959 roku w tejże archidiecezji tematyka wygłaszanych konferencji podkreślała wartość macierzyństwa kobiety²⁴. Natomiast w IV roku Wielkiej Nowenny (1961) tematyka dotyczyła sakramentu małżeństwa. Zalecano wówczas, aby w czasie triduum kobiety „przystąpiły do sakramentu pokuty i przyjęły Komunię św., aby odnowiły łaskę sakramentu małżeństwa i poddały się jej działaniu”²⁵.

Istotną sprawą dla duszpasterstwa kobiet były kazania stanowe specjalnie dla nich przeznaczone. Potrzeba takich kazań wynikała nie tylko z racji psychologicznych i pedagogicznych, ale również duszpasterskich. Choć od dawna były one obecne w praktyce kościelnej, to w okresie Wielkiej Nowenny nabrały szczególnego znaczenia. Świadczy o tym uwaga ks. Michała Sopoćki zawarta w jego referacie wygłoszonym na Zjeździe Rektorów i Profesorów Zakładów Teologicznych w Polsce, który odbył się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 9-11 września 1958 roku. Ksiądz Sopoćko stwierdził tam m.in.: „W kazaniach do niewiast trzeba się liczyć z ich uczuciowością i zmiennością, uświadamiając czym jest małżeństwo w tonie łagodnym bez sentymentalizmu”²⁶.

²⁰ Kuria Arcybiskupia w Białymstoku, *Pismo do księży proboszczów*, mps, AAB, Teczka Duszpasterstwo Ogólne.

²¹ *Tamże*.

²² *Tydzień Miłosierdzia w katedrze wrocławskiej, 5 X-12 X 1958*, „Wrocławskie Wiadomości Diecezjalne” 13(1958), nr 12, s. 675-677.

²³ Por. *tamże*, s. 677.

²⁴ Por. *Święto Macierzyństwa N. Maryi Panny*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 14(1959), nr 8, s. 416.

²⁵ *Patronalne święto kobiet katolickich*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 16(1961), nr 1, s. 12.

²⁶ M. Sopoćko, *Rozwój kaznodziejstwa stanowego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 8(1961), z. 3, s. 73.

3. POMOCE W DUSZPASTERSTWIE Kobiet

W artykule zawartym w „Kronice Diecezji Sandomierskiej” z 1964 roku znajdujemy ciekawe spostrzeżenia pomocne w pracy duszpasterskiej z kobietami. Podano tam charakterystykę kobiety. Warto zwrócić uwagę, że dość realistycznie widziano cechy kobiece. Widziano i zalety i wady kobiet. Bez takiego realistycznego spojrzenia trudno mówić o efektywnej pracy duszpasterskiej z kobietami. Oto niektóre spostrzeżenia. Najpierw zalety. „U niewiast znajduje odzew każdy apel, gdy chodzi o jakąkolwiek akcję religijną – charytatywną. Kobiety stanowią najważniejszą ostoję wychowania religijnego i przywiązania do Kościoła w rodzinach. Od czasów Chrystusa Pana były gorliwymi wyznawczyniami religii Chrystusowej, pełnymi poświęcenia apostołkami i misjonarkami. Niewiasta posiada bardziej wyrobiony zmysł moralny, delikatniejsze sumienie, a życie moralne posiada u niej większe znaczenie niż u mężczyzn.

Macierzyństwo wybija się na pierwszy plan we wszystkich dążeniach i w działaniu. Ona chce być matką. Chce się opiekować i poświęcać. Zdolna poświęcić się do heroizmu i bohaterstwa. Poświęceniem się dla kogoś wypełnia sobie życie i zaspokaja dążność do macierzyństwa (alterocentryzm).

Z psychiką kobiety łączy się popęd społeczny. Kobieta dąży do stworzenia jakiejś wspólnoty. Obcowanie społeczne jest dla niej tak konieczne, że osamotniona, oddana samej sobie czuje się źle. Rozbudzona u niewiasty wrażliwość emocjonalna sprawia, że dla kobiety nie ma rzeczy obojętnych. Sama nigdy nie jest obojętna. Cieszy się albo się smuci. Kocha albo nienawidzi. W sposobie myślenia, poznawania, w zajęciach kobiety jest dużo serca. Łatwiej znosi kłopoty, porażki życiowe. Gdy coś pokocha, temu się odda i poświęci bez reszty. Odznacza się rozbudzoną intuicją, wycuciem sytuacji, potrzeb. Do jej rozumu dostać się można najprędzej i najlepiej przez serce, a nie przez wywody teoretyczne i abstrakcyjne.

Moralność kobiety posiada swoiste własności. Na straży moralności kobiecej (życia seksualnego) stoi wstyd, u kobiety mocno rozbudzony. Przy spełnianiu zadań matki, wychowawczyni i gospodyni domowej posiada dużo cierpliwości i samowyrzeczenia się. Przewidzi wiele, umie pocieszyć, wspomagać. Posiada dużo wytrzymałości. Choć budową ciała delikatniejsza od mężczyzny, jest bardziej odporna, łatwiej przeżywa cierpienia, zdolna jest do ofiar i poświęceń, wyrzeczeń.

Kobieta katoliczka przeżywa głęboko swoją niewystarczalność i szuka oparcia w Bogu, który dla niej jest rzeczywistością idealno-duchową. W Bogu szuka oparcia i pociechy. Odnajduje Boga nie na drodze długich dociekań myślowych i abstrakcyjnych. Nie przeżywa głębokich powątpiezań religijnych. Bóg dla kobiety – to pojęcie bliskie i bezpośrednie, antropomorficzne. Kobieta jest pokor-

niejsza. Wyobraźnia u niej jest bardzo żywa, dlatego łatwiej jest jej modlić się. Ponieważ odczuwa potrzebę wywnętrzania się i szukania pociechy, nabożeństwo do Serca Pana Jezusa i do Matki Boskiej, uczuciowe momenty liturgii w duszy kobiecej znajdują dużo zrozumienia. Niewiasty chętnie korzystają z udogodnień dzisiejszych czasów. Umieją ocenić dzisiejsze wynalazki techniczne. Wady:

Popęd macierzyński w odniesieniu do mężczyzn jest „totalny”. Niewiasta pragnie być jedyną dla mężczyzny. Jeżeli nie znajduje odwzajemnienia, jest zazdrosna i mściwa.

W oczekiwaniu na tego, który ma być towarzyszem jej życia stroi się, przyozdabia, aby się podobać, aby znaleźć konkurenta. Jest więc próżna, chce na siebie zwrócić uwagę, stąd zamiłowania do mody, a w zabiegach, w gonitwie o urodę jest częściowo ekscentryczna. Niewiasta w każdej kobiecie widzi rywalkę, tak ją podświadomie traktuje. Macierzyństwo bywa czasem u kobiety zdegenerowane, jak to ma miejsce u kobiet starszych, szczególnie samotnych, np. zbyt umiłowanie zwierząt.

Ponieważ kobieta dąży do stworzenia jakiejś wspólnoty, poszukuje towarzysza życia – lubi z nim i o nim rozmawiać. Kobieta lubi mówić i trudno przy takim usposobieniu nie popaść w gadulstwo, plotkowanie i w obmowy. Ponieważ, wyobraźnia kobieca jest bardzo żywa, zacierają się u niej granice między tym, co rzeczywiste, a fantastyczne. Swoje sądy wypowiada kobieta pod kątem osobistej sympatii czy antypatii. Kobieca uczuciowość wpływa na zmienność usposobienia i zapatrywania. Kobiety o podłożu histerycznym przechodzą z jednej krańcowości w drugą. Od zachwyty do krytyki, od nadziei do rozpacz. Ciągłe spragnione sensacji i nowości.

Niewiastę cechuje olbrzymia amplituda wartości etycznych. Wysoka doskonałość lub najgłębsze upodlenie. Trudno zorientować się w pobudkach działania. Kobiety nie znają samych siebie. W ocenie siebie skłaniają się do ekstremu. Skłonne są do rozzalenia. Tak często w psychice kobiecej kształtują się urazy, trudne do uleczenia. Skrupuły – to częste zjawisko u kobiet. Przeżywanie niepokoju, wątpliwości w dziedzinie życia moralnego. Czasem cierpią pod naporem błuźnierczych myśli przeciwko Chrystusowi Panu i Matce Najświętszej i to najczęściej podczas modlitwy.

W kobiecie kryją się pewne niebezpieczeństwa dla życia religijnego: «Daleko posunięte antropomorfizowanie Boga», uleganie sugestiom, halucynacjom, zbyt uczuciowe pojmowanie życia religijnego. Muzyka, śpiew, liturgia – silnie oddziałują na kobietę. Spowiedź, i Komunia św., a w ogóle praktyki religijne są mocno uczuciowo przeżywane. Przyjemność i nieprzyjemność to naczelne wartości, głęboko wchodzące w życie religijne kobiety. Ostra, bezwzględna, sucha

krytyka duchowo ją rozkłada. Uzależnia życie religijne od kościoła, obrzędów liturgicznych, środowiska, od księdza, od nastrojów i przeżyć. Narażone są bardzo na niebezpieczeństwa, jakie niosą ze sobą prace zawodowe, zwłaszcza w fabrykach i urzędach²⁷.

Warto zauważyć, że w duszpasterstwie kobiet w początkowym okresie jego formowania podkreślano wartość duszpasterstwa matek²⁸, a także przyszłych matek²⁹.

4. ZADANIA STAWIANE KOBIECIOM PRZEZ KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Kardynał Stefan Wyszyński nie tylko troszczył się o powołanie i rozwój duszpasterstwa kobiet, ale sam wielokrotnie kierował do nich swoje przesłanie. W jego bogatym nauczaniu można znaleźć wiele cennych wskazówek skierowanych do kobiet³⁰. Wydobyć tych myśli pozwoli na określenie priorytetów ówczesnego duszpasterstwa kobiet. Weźmiemy pod uwagę jego nauczanie z okresu Wielkiej Nowenny, bo wówczas formowało się to duszpasterstwo.

Prymas Tysiąclecia w swoim nauczaniu skierowanym do kobiet starał się wychodzić od aktualnej sytuacji, w jakiej przyszło żyć kobietom w naszym kraju. Wychodził ze słusznego założenia, że nie można skutecznie nauczać nie widząc realnych problemów. Oto przykładowa jego wypowiedź świadcząca o tym: „W ostatnich czasach bolejemy tak często nad tym, gdy widzimy, jak sprzysięgły się wszystkie ślepe i niemądre moce, aby sponiewierać godność polskiej kobiety. Jest to sprzysiężenie potworne, którego źródeł możemy się zaledwie domyślać. Zmierza ono do tego, aby kobiety nasze porównać z najgorszym rodzajem, którego wprawdzie nie potępiamy, dla którego mamy braterskie współczucie, ale nie chcemy, aby go naśladowały nasze matki i siostry³¹”.

W tym samym duchu wypowiedział się Prymas przemawiając do młodzieży męskiej: „Gdy przeglądacie pisma, uderza Was jedna rzecz, że z jakąś przedziwną uporczywością usiłuje się przedstawić wasze koleżanki, jako najgorszy gatu-

²⁷ *Charakterystyka psychologiczno-duszpasterska poszczególnych stanów*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 47(1964), nr 2-3, s. 61-62.

²⁸ Por. F. Machay, *Duszpasterstwo matek*, „Ateneum Kapłańskie” 50(1958), nr 299, s. 409-415.

²⁹ Por. S. Rychlewska, *O wychowaniu dziewcząt do macierzyństwa*, „Katecheta” 4(1960), nr 3, s. 208-220; W. Mielczarska, *Typologia dziewcząt*, tamże, s. 187-197; S. Kunowski, *Koncepcje wychowania pociowego młodzieży*, tamże, s. 177-186.

³⁰ Por. M. Ozorowski, A. Choromańska, *Godność i powołanie kobiety w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Episteme” 15(2001), s. 189-208.

³¹ S. Wyszyński, *Słowo Prymasa Do Najwierniejszego Grodu Poznańskiego*, w: tenże, *Kazania i przemówienia autoryzowane Prymasa Polski*, (dalej KPA), t. IV, s. 91.

nek Polek. Bardzo mi przykro, że muszę tak mówić – powtarzam tylko – sam myślę inaczej, raczej obwiniam pisarzy, że widocznie w takich się tylko kółkach obracają, w których tylko takie akademicki widzą. Bo ja wierzę, że są znacznie lepsze”³².

Dobrze określona sytuacja życiowa kobiet pozwalała na stawianie im zadań możliwych i koniecznych do realizacji. Prymas wychodził z założenia, że zastana sytuacja nie może być czynnikiem determinującym i nie pozwalającym na dalszy rozwój i zmiany.

Zadanie uwzględniania głównie zamysłu Bożego wobec kobiety stawiał Prymas nie tylko samym kobietom, ale również innym członkom społeczności. Przykładem może być wezwanie skierowane do młodzieży męskiej: „Najmilsi Bracia! Jeżeli jest w programie ludzi małych, by obedrzeć wasze koleżanki z godności dziewczęcej i kobiecej, to od czego Wy jesteście, młodzi Polacy! Wspominacie matki wasze i dziś jeszcze tulicie ze czcią wasze wargi do ich dłoni, a może do nóg. I dobrze robicie! Patrzycie na wasze siostry, które kochacie i pragniecie dla nich, żeby się dostały w dobre ręce. Bo pragniecie dla nich prawdziwego i czystego szczęścia. Myślicie może o powołaniu rodzinnym. Znakomita większość Was powołana będzie do obowiązków życia rodzinnego, aby napełniać ziemię i czynić ją sobie poddaną. Każdy z Was myśli o przyszłej swej żonie, pomocnicy i towarzysze własnego życia, o tej pomocy, podobnej Wam, jak najbardziej idealnie, jak najbardziej szlachetnie.

Gdy tak myślicie o tych, które będą dla Was, w ten sam sposób myślicie o wszystkich innych, które nie będą dla Was. Czyżbyście mieli tu rozróżniać? Czyżbyście uważali, że to jest inny gatunek kobiety? Czy uważalibyście, że macie wobec nich inne obowiązki moralne? Czy w obecnych czasach demokracji wierzyacie w tak zwane prawa mocnej płci? Nie ma takich praw! Są prawa ludzkie, dla mocnej i dla słabej płci. Jeden pozostaje więc obowiązek: – bronić czci kobiety, waszej koleżanki, na audytoriach akademickich, czy w domach akademickich, na ulicy, czy na plaży, w teatrze, w chlewie, czy w stodole, wszystko jedno, gdziekolwiek się znajdzie. To wasz obowiązek! Młodzież polska, która w całym świecie słynie ze swego stylu i godności młodzieńczej, wypełni to zadanie. Jest to wyrażone w Ślubach Jasnogórskich i musi być wykonane. Synowie polskiej ziemi rodzili się dotychczas z czystych matek i nadal z czystych i szanowanych – rodzic się będą. Tego pragniemy! To jest patrzenie w przyszłość, bo ku przyszłości idzie Chrystus, Ojciec przyszłego wieku, a za Nim – Kościół prowadzi Naród!”³³.

³² Tenże, *Do męskiej młodzieży akademickiej*, w: KPA, t. IV, s. 205.

³³ *Tamże*, s. 205-206.

Również mężowie powinni zawsze pamiętać o poszanowaniu godności kobiety. Kardynał Wyszyński widział potrzebę większego zwracania uwagi na te sprawy w trosce duszpasterskiej o kobiety. „To jest także wskazanie, jak mąż ma się odnosić do swej małżonki jak ma ją miłować i szanować. Za wiele mówimy o obowiązkach żon wobec mężów, a za mało o obowiązkach mężów wobec żon. Trzeba więcej mówić o szacunku, który się im należy, o obronie, którą mężowie mają im dawać, o poświęceniu, które mają nieustannie czynić, zapominając o sobie”³⁴.

Szacunku do kobiet powinni uczyć się mężczyźni patrząc na Maryję. „Patrzcie na Nią uważnie... Patrzcie na Jej ramiona, jak dźwigają owoc żywota swojego Syna Bożego i naszego Brata. Umieście przyklekać Mężowie i Synowie, przed Obrazem Matki Najświętszej, abyście się nauczyli szacunku dla rodzicielki. Nie tylko dla Świętej Bożej Rodzicielki, ale dla każdej matki rodzicielki! Dla waszych żon, sióstr i przyszłych małżonek. Tego nas uczy Kościół w świątyniach; szacunku dla matki, poprzez kult Świętej Bożej Rodzicielki, Świętej Bożej Karmicielki”³⁵.

Prymas Tysiąclecia przypominał też kobietom o obecności Boga w codziennym życiu i konieczności brania pod uwagę Jego wymagań. Przemawiając do rodziców katolickich stwierdził: „Pierwsza myśl, która się narzuca, to konieczność pamięci, że między Wami, Małżonki i Mężowie, stoi Bóg. Porządkując świat przez Chrystusa, postanowił, iż sam będzie łączyć dwoje, którzy mają być odtąd jedno. Możemy mieć niekiedy wrażenie, że związek dwojga to tylko nasza inicjatywa i nasza wola. Ostatecznie jednak, zastanawiając się nad wszystkim, co dwoje ku sobie skierowuje, widzimy, że nie są to tylko motywy czysto ludzkie. (...) Jeśli między Wami dwojgiem, mężem i żoną, stoi Bóg, to jest On Ojcem Życia. Ten Najlepszy Ojciec dobiera sobie dwoje, łączy ich i powołuje po to, aby przekazywać przez nich życie”³⁶.

Podstawowym powołaniem kobiety jest macierzyństwo³⁷. „Pierwsza matka Ewa została matką życia. Każda matka jest matką życia. O tym, Matki, pamiętajcie! Jesteście powołani Małżonki i Mężowie, aby z waszego związku, z tego zespołu, który sam Bóg uczynił dla waszych dzieci w Jego zastępstwie, rodziło się życie i obfitowało”³⁸.

³⁴ S. Wyszyński, *Rodzina Bogiem silna*, w: KPA, t. VIII, s. 226.

³⁵ *Tamże*, 232.

³⁶ *Tamże*, s. 222-224.

³⁷ Por. A. Dębska, *Rola matki w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Episteme” 15(2001), s. 185-188.

³⁸ *Tamże*, s. 226.

Macierzyńskie zadania kobiety ważne są nie tylko dla samej rodziny. „Rodzina jest najtrwalszą w dziejach społecznością. Przedziwnie skromna, malutka, jest niezwykłą potęgą. Zaczyna się od dwojga ludzi, męża i żony, jakże niekiedy słabych, ale jednakże powołanych do najdonioślejszego zadania na ziemi. Bo to co powstaje w rodzinie, ma olbrzymie znaczenie, nie tylko dla rodziny, ale dla narodu, dla państwa, dla Kościoła, dla całej ludzkości i jej dziejów. Dlatego wszyscy patrzą ku rodzinie z wielką ufnością i nadzieją”³⁹.

Mąż i żona mają jednakowe prawa do wychowania swoich dzieci. „Znowu tych dwoje w rodzinie: mąż i żona. Oboje spełniają wspólne zadanie, bo do obojga było powiedziane «Czyńcie sobie ziemię poddaną». Mają równe prawa, równe obowiązki i równe zadania w rodzinie wobec dzieci, które dopiero wtedy będą należycie wychowane, gdy tych dwoje będą zgodnie, harmonijnie i w miłości współdziałać nad wykształceniem nowego pokolenia, nowych dzieci Bożych”⁴⁰.

Realizacja zadań macierzyńskich wymaga dobrej współpracy z mężem. „Mąż i żona muszą wszystko uczynić, ażeby między nimi nie było rozdzwiku. W Najświętszej Rodzinie Maryja i Józef dali nam przykład jedności, ofiary i poświęcenia, oddając wszystko dla Dziecięcia Bożego, Jezusa Chrystusa”⁴¹.

Wspólne życie męża i żony ma się sprowadzać do troski o wzajemny rozwój. „Oboje: mąż i żona, mają obowiązek czuwać nad sobą. Tak, jak czuwa się nad popędem do jedzenia i picia, jak nie wszystko wkłada się do żołądka, tak trzeba równie czuwać nad popędem seksualnym, albowiem ma to olbrzymie znaczenie dla równowagi psychiki ludzkiej, dla dojrzałości moralnej i umysłowej człowieka, dla jego umiejętności władania sobą. To jest pozytywne rozwiązanie trudności! Ale nigdy przez stosowanie niezgodnych z prawem przyrodzonym uników, które deformują psychicznie męża i żonę, a w następstwie – życie rodzinne i publiczne – Narodu”⁴².

Prawa matki i ojca do wychowania dzieci powinny być zawsze stawiane na pierwszym miejscu. „Zachęcamy Was, Najmilsze Dzieci, do spokoju, cierpliwości i do wierności obowiązkowi katolika – obywatela. W dalszym ciągu Wam wyjaśniamy, co sami dobrze wiecie, że są dwie rodziny: rodzina parafialna i rodzina domowa. Ta druga rodzina, męża i żony, ma prawo decydować, jak mają być wychowywane dzieci”⁴³.

³⁹ S. Wyszyński, „Rodzina Bogiem silna”, w: KPA, t. IX, s. 67.

⁴⁰ Tenże, *Matka Boga w codziennym życiu ludzkim*, w: KPA, t. XV, s. 31-44.

⁴¹ Wyszyński, „Rodzina Bogiem silna”, s. 71.

⁴² Tenże, *Obrona wiary i moralności dzieci i młodzieży. Do rodziców i wychowawców*, w: KPA, t. XI, s. 183.

⁴³ Tenże, *Parafia i rodzina katolicka na służbie religijnego wychowania młodego pokolenia*, w: KPP, t. IX, s. 157-158.

Przytoczone tu niektóre cytaty z nauczania kard. Wyszyńskiego świadczą o głębi jego myśli o kobiecie. Idee te stanowiły inspirację do działań podejmowanych przez Kościół katolicki na rzecz dobra kobiet. Są w większości aktualne także dzisiaj, choć sytuacja kobiet w naszym kraju znacznie się zmieniła.

* * *

Jak wynika z niniejszego opracowania, kard. Wyszyński w znacznej mierze przyczynił się do zorganizowania w Polsce systematycznego duszpasterstwa kobiet. Wraz z całym Episkopatem Polski zatroszczył się on o utworzenie odpowiednich struktur niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania tego rodzaju duszpasterstwa. W jego nauczaniu można znaleźć szereg cennych wskazówek zarówno dla kobiet, jak też dla tych, którzy zajmują się kobietami od strony duszpasterskiej. Szczegółowemu ich omówieniu należałoby poświęcić kolejne studium⁴⁴.

⁴⁴ Pomocny może w tym być wybór tekstów Prymasa Tysiąclecia poświęconych kobiecie, który ukazał się w 2001 roku jako kolejny tom tzw. serii prymasowskiej. Zgromadzono w nim różnorodne materiały, takie jak: kazania, referaty, konferencje, rozważania rekolekcyjne.